

Az európai villanyellátás helyzete

„A VILLANY NEM ÁRU, HANEM KÖZÖSSÉGI ÉRDEKŰ SZOLGÁLTATÁS”

Ha visszatekintünk az elmúlt egy-két évtizedre és különösen az Európában zajló eseményekre, akkor nem tudnánk könnyen meghatározni, hogy mikor is kezdődött a baj, avagy mikor került az energiaszektor, elsősorban a villanyellátás, végeláthatatlannak látszó válságba. Van recept az energiaválság kivédésére? A többi közt erről kérdeztem **Járosi Márton**t, az Energiapolitika 2000 Társulat elnökét.

KÉSZÍTETTE: TALPAI LÓRÁNT

— A válságot a villanyellátás piacosítása okozta, melynek bukását már az Európai Unió is elismerte. Zárlatot kapott a kontinens villanykereskedelme, ezért európai szinten van szükség a piac megreformálására, jelentette ki Ursula von der Leyen, az Európai Bizottság elnöke. Erről a balti államok energiabiztonsági csúcstalálkozóján beszélt Koppenhágában. A megbeszélések követő sajtótájékoztatón úgy fogalmazott, a szél erejét használva távolodunk el az Oroszországból származó fosszilis tüzelőanyagoktól. Azt is kijelentette, hogy az európai árampiac biztonságában jelentős szerepet játszanak továbbra is a szénerőművek, továbbá az árampiac hosszú távú, strukturális reformjait kell kidolgoznunk. Az árampiac ugyanis már nem működőképes piac. Vagyis kiderült, hogy bürokratikus, politikai hatalmi eszközökkel leplezték a bajokat. Politikailag nem volt korrekt, ezért kevesen mertek/mer-

Járosi Márton

nek ezzel szembemenni, a szakmai igazságot képviselni. Most a legilletékesebb nyilvánosan bevallotta azt, amit az energetikai szakértők, köztük társulatunk is a villanypiac liberalizálása óta hangoztat: a villany nem áru, hanem közösségi érdeki szolgáltatás, természetes monopólium, ideológiákkal nem mikódthet.

■ Hogyan működik a hagyományos piac?

— Ehhez a közösségi villanyrendszernek a kialakulásáig kell visszatekintünk. A villamosenergia-rendszer természeténél fogva vertikálisan felépített struktúra, mely a termelőből, azaz a különböző típusú erőművekből, az átviteli hálózatról és az elosztó hálózatról áll. Ezek a részek kölcsönös egymásrataltságban, központi irányítással működnek együtt. A termelés és a fogyasztás egyensúlyát megvalósítva a rendszernek folyamatosan kell alkalmazkodnia a változó igényekhez. Mivel a villamos energia számottevő mértékben nem tárolható, a jelenben mindig annyi villamos energiát (villanyt) kell termelni, amennyit a fogyasztók igényelnek. De biztosítani kell a távlati igények ellátásának lehetőségét, a teljesítményt (kapacitást) is. Gazdasági szempontból lényeges, hogy milyen alapon történik a rendszer szereplői közötti együttműködés. A hagyományos modell szerint a célfüggvény kettős. Első a biztonság, tehát az, hogy mindig legyen áram, a második pedig a lehető legkisebb költség. Vagyis először a legolcsóbban termelő egységeket üzemeltetik, és ha növekszik az igény, az egyre nagyobb költségeket léptetik

be a termelésbe. De amikor liberalizálják a rendszert, vagyis szabadjára engedik a gyepelőt, és a szereplők önállóvá válnak, mindenki a saját érdekei szerint vesz részt az „együttműködésben”, és csak arra törekszik, hogy minél nagyobb jövedelemhez jusson.

■ *Hogyan hat ez az árakra?*

— A liberalizált rendszerben az ár elméletileg is magasabb, mint ott, ahol a legkisebb költségre optimalizálnak. Közgazdasági nyelven szólva: nem önköltség típusú lesz az áram ára, hanem érték típusú. Vagyis az ellátáshoz még szükséges, legmagasabb árakkal dolgozó piaci szereplő határozza meg az érték típusú piaci árat. (Ez jelenleg az európai piacon a földgáz-erőmű.) Ezért mese, hogy a verseny csökkenti a villanyárat. A liberalizált árampiac önállósult szereplőinek csak a haszon-szerzés lesz a célfüggvénye, nincs fejlesztési kötelezettségük, nem kell új erőművekről és hálózatról gondoskodniuk, és ezért itt megjelenik egy ellentmondás. A tőkének nincs ellátási kötelezettsége, szabadon ad-vesz, kínál. Ez mindaddig működik, amíg a piacon termelői felesleg, kínálat van. Amikor a felesleget felemésztik, vagyis az igények növekedése miatt elfogy ez a „tartalék”, akkor jelentkeznek a zavarok. Ez már a legtöbb uniós országban bekövetkezett. Ekkor, a liberális modellnek megfelelően, nemcsak megemelkedik a fogyasztói ár, de az ellátásbiztonság is megrendül. Ennek vagyunk jelenleg a tanúi. A problémák mélyén alapkérdés húzódik meg: mire való az állam? A piac működőképességének szavatolására vagy a közjó szolgálatára? Az EU alapjainak tekintett kereszténydemokrata szellemiségi római szerződés — még a közjó szolgálata által vezérelve — kivonta a közszolgáltatásokat az áru és a tőke szabad mozgására vonatkozó előírások hatálya alól. Az EU energiapolitikája angolszász hatásra vett neoliberais fordulatot.

■ *Hogyan teszi bizonytalanná az ellátásbiztonságot a jelenlegi háborús helyzet?*

— Világossá tette az uniós dekarbonizációs zöldpolitika tarthatatlanságát. A globális piaci-pénzügyi rendszer összeomlásával a hazug klímavészhelyzet helyett valódi energia-vészhelyzet alakult ki egész Európában. Ennek fő oka, hogy az időjárásfüggő megújuló energiafejlesztésekből származó villamosenergia-rendszeri kiegyenlítési, szabályozási feladatokat földgáz-erőművekkel tervezték megoldani, ami most a háborús helyzet miatt megkérdőjeleződött. Az Oroszországtól való történelmileg kialakult/kialakított 40 százalékos földgázfüggőség azonban még középtávon sem szüntethető meg. Ezért a szankciós politika kontraproduktív, ahhoz hasonlítható, amikor a beteg, még meggyógyulása előtt, a lélegeztetőgépről való lekapcsolását szorgalmazza. Mára már európai szinten is nyilvánvalóvá vált, hogy a klímahisztéria miatt is (e-mobilitás, klimatizálás) egyre növekvő villanyszükséglet csak a megújulókkal, fosszilis és atomerőművek nélkül nem elégíthető ki. Ezt ékesen bizonyítja az Európai Bizottság elnökének bevallása, mely szerint az európai árampiac biztonságában továbbra is jelentős szerep jut a szén-erőműveknek, illetve az árampiac hosszú távú, strukturális reformjait kell kidolgozni, mivel az árampiac már nem működőképes. ◆

